

PAPER DETAILS

TITLE: Etnik Çatısma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk - Rum İlişkileri

AUTHORS: Umut KEDİKLİ,İmdat HACİAHMETOĞLU

PAGES: 190-203

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/615393>

[itobiad], 2018, 7 (5): 190/203

Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk – Rum İlişkileri

Turkish – Greek Relations in the Context of Ethnic Conflict in Cyprus

İmdat HACIAHMETOĞLU

Öğrenci, Karabük Ün. İİBF Uluslararası İlişkiler Böl., Student, Karabuk Univ.

imdathaciahmetoglu@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4420-9151

Umut KEDİKLİ

Doç. Dr., Karabük Ün. İİBF Uluslararası İlişkiler Blm.

Assoc. Prof. Karabuk Univ.

umutkedikli@karabuk.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-1697-5879

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 07.10.2018

Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2018

Yayın Tarihi / Published : 30.12.2018

Yayın Sezonu : Aralık

Pub Date Season : December

Cilt / Volume: 7 Sayı – Issue: 5 Sayfa / Pages: 190-203

Atıf/Cite as: KEDİKLİ, U, HACIAHMETOĞLU, İ. (2018). Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk – Rum İlişkileri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (5), 190-203. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/41845/468007>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk – Rum İlişkileri¹

Öz

Bir devletin temelini oluşturan siyasi ve sosyal yapının inşasında bireylerin ait oldukları etnik kimliğin önemli bir payı vardır. Bireylerin parçası olduğu etnik grup bir yandan grup içi dayanışmayı arttırırken, diğer yandan diğer etnik gruplara karşı dışlayıcı ve ötekileştirici bir özellik arz edebilmektedir. Diğer etnik kimlikleri dışlayıcı söylem ve eylemler ise gruplar arası çatışmayı körükleyebilmektedir. Kıbrıs'ta da Rum kimliğinin şekillenmesinde Bizans hâkimiyetinin ve Hristiyanlığın etkileri olmuştur. Rumlar, 20. Yüzyılın ulusçuluk akımıyla da kendi devletine sahip olma hevesine kapılmıştır. Öte yandan, 1571 tarihinde Türk hâkimiyetine giren Kıbrıs, 17. Yüzyılın başlarından itibaren Türklerin de bir yurdu haline gelmeye başlamıştır. 1955 yılında EOKA terör örgütünün kurulması ile Rum etnisitesi, Türklere karşı şiddet eylemlerine başlamış ve Rum mezaliminin adada artması üzerine de Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan hakları çerçevesinde adaya müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmada Kıbrıs adasında yaşanan çatışma ve şiddet olaylarının etnik temelde nedenleri incelenmektedir. Rum ve Türk etnik topluluklarının ada üzerindeki varlığını sürdürme istekleri, etnik kimliğe dayalı ötekileştirme ve dışlama yaklaşımı üzerinden analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnik Kimlik, Etnisite, Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ta Ulus İnşası

Turkish – Greek Relations in the Context of Ethnic Conflict in Cyprus

Abstract

In the political and social fabric of a state, the ethnic identity to which the individual belongs has a significant share. While the ethnic group to which the individual belongs increases intragroup solidarity on the one hand, it can present an exclusivist and otherizing feature against the other ethnic groups on the other hand. Discourses and actions excluding other ethnic identities can fuel conflict between groups. The formation of Greek identity in Cyprus was influenced by Byzantine domination and Orthodox Christianity in time. Having expressed itself as a Greek, this community was also enthusiastic about having its own state throughout the Nationalist Movement of 20th century. Cyprus came under the domination of Turks in 1571. Then, the island started to become a homeland for Turks from the beginning of 17th century. With the establishment of the EOKA terrorist organization in 1955, Greek Cypriot ethnicity began the acts of violence against the Turks and the incidents at the level of genocide happened. Turkish intervention within the framework of International Law was unavoidable following the increasing Greek atrocities on the island. This study examines the causes of conflict and violence in Cyprus on ethnic basis. The willingness of Greek and Turkish ethnic communities to maintain their presence on the island is analysed from the viewpoint of ethnic identity basing on alienation and exclusion approaches.

Keywords: Ethnic Identity, Ethnicity, Greek Cypriots, Turkish Cypriots, Nation-building in Cyprus.

Giriş

¹ Bu çalışma 23-25 Kasım 2018 tarihinde Alanya'da düzenlenen 1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri metninin genişletilmiş ve gözden geçirilerek makale haline getirilmiş şeklidir.

Etnik yapılar bir devletin oluşum aşamasında fazlasıyla önem arz etmektedir. Çeşitli etnik yapılara sahip olan devletlerde uyum ve ortak kültür oluşturulamaması durumunda birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Farklı kültüre, dile, dine, ırka sahip olan toplumlarda çatışma ortamının yeşermesinin çok daha kolay olduğu görülmektedir. Bir devlette yaşayan ancak etnik yapılardan dolayı bir bütün olamayıp bölünen ve çatışan toplumlar tarih boyunca olmuştur. Dolayısıyla, aynı etnik kimliğe sahip olmayıp, ayrı kimlikleri taşıyan etnik yapıları içinde bulunduran devletlerde barış ortamının sağlanması çok zor olabilmektedir. Etnik kimliğin sorunları ve önemi böyle durumlarda görülmektedir. Kıbrıs da bu duruma örnek devletlerden biridir. Aynı devlette yaşayan ancak aynı kimliğe sahip olmayan etnik yapılar adada birbirlerini ötekileştirmekten başka bir şey yapmamışlardır (Günalp, 2011:52). Tarihte birçok devletin egemenliği altına giren Kıbrıs içinde farklı etnik yapıları barındırmış bu da zamanla iç huzursuzlukların çıkmasına sebep olmuştur. Kıbrıs'ta iki toplumun ortak kimlik inşa edememesi çatışmaların zeminini hazırlamıştır. Birbirlerinden dil, din ve ırk olarak ayrılan Kıbrıs Halkı 19.yy dan itibaren çatışmaya başlamış ve Kıbrıs Barış Harekatına kadar bu durum devam etmiştir. Bu makalede Türk ve Rum etnik yapılarının ortaya çıkışı ve ayırt edici yönleri incelenecek ve bu bağlamda Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar süren etnik kaynaklı çatışmalar ele alınacaktır.

1. Etnisite ve Etnik Kimlik Kavramları

Tarih boyunca azınlık sorunlarını tasvir etmek için kullanılan etnisite kavramının kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Etnisite kavramını kendinden olmayan toplumları ötekileştirmek için kullanan Yunanlılar aynı kavramı hayvanlara ve kendinden olmayan insanları ifade etmek için kullanmışlardır (Hutchinson, Smith, 1994:4). Kelime karşılığı bakımından etnisite:

“ait oldukları ve içinde özgün kültürel davranışlar sergiledikleri bir toplumda kendilerini diğer kolektif yapılardan farklılaştıran ortak özelliklere sahip olduğu düşünülen ya da başkaları tarafından bu gözle bakılan kişileri tanımlayan bir terimdir” (Aktaran Vatandaş, 2010:43).

Farklı etnisitede olan insanlar ortak bir payda da buluşamamış ve zamanla ayrışmaya gitmişlerdir. Ulus inşasında önemli bir yer teşkil eden etnisite, 18. yüzyıldan sonra çok uluslu devletler için büyük korku haline gelmiştir. Her türlü monarşiye ve hiyerarşiye başkaldırı örneği olan Fransız İhtilalinden sonra devlet ve birey ilişkisi başka boyutlara taşınmış böylece etnisitenin önemi daha da artmıştır (Wallerstein, 2005:136). Milliyetçilik akımının coğrafi sınırları Fransa'yı aşmış ve Avrupa kıtasının içlerine doğru sokulmaya başlamıştır. Her ulusun bir devleti olması fikri, hem makro hem

de mikro düzeydeki bireylerde milliyetçi duyguları arttırarak ayrılıkçı hareketleri kışkırtmıştır (Kakışım, 2016:89). John Stuart Mill, ortak bir dile, dine, tarihe veya etnik benzerliğe sahip olan bireylerin kendilerine ait bir devlet çatısı altında birleşme arzularının ortaya çıktığını ifade etmektedir (Mill, 1996:40). Benzer şekilde Bauer de ortak bir kültüre sahip olmanın milleti oluşturacak etnik kimliğin şekillenmesinde önemli bir payı olduğunu ve milleti oluşturacak bireyler arasında bir kader birliği kurulmasına yol açtığını ileri sürmüştür (Aktaran Özkırmı, 2009:55). Etnik kimliğin kültürel temelde gelişimi uzun bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Geçmişte ortaya çıkıp yüzyıllar boyunca paylaşılan mitler, semboller ve adetler etnik kimliğin temelini oluşturan etnik kültürün de kurucu unsurlarıdır (Özkırmı, 2009:210; Akdemirli, 2013: 35). Aynı etnik kökene sahip bireylerin sahip olduğu ortak değerler ve kültür, kolektif bir kimliğin de inşa edilmesine yol açmaktadır. Kolektif kimlik, belli bir coğrafyada aynı kültürü paylaşan topluluğun taşıdığı kimlik olarak ifade edilebilir (Akdemir, 2013:30). Kolektif kimliğin oluşturulabilmesi için “biz”e karşı “öteki”nin yaratılması ve bu ikiliğin sürdürülmesi gereklidir. Kıbrıs’ta Rum ve Türk milliyetçiliğinin de kökenlerini oluşturan unsurlar, bu farklı etnik kültürlerin etkisinde şekillenen ve birbirini ötekileştirerek oluşturulan etnik kimliklerdir.²

Aynı etnik kimliği taşıyan bir grubun Smith’e göre altı temel özelliği bulunmaktadır: (i) müşterek bir ad, (ii) ortak bir soy söylencesi, (iii) ortak tarihi hatıralar, (iv) diğer gruplardan ayırt edici ortak kültürel özellikler, (v) belli bir anayurda bağlılık duygusu ve (vi) grubun çoğunluğunca paylaşılan dayanışma duygusu (Smith, 1991:14) Bu özellikleri bakımından Kıbrıs’ta yaşayan Rum ve Türk topluluklarının da birbirinden ayrıştığı kendi etnik kimliklerini inşa ettiği görülmüştür. Etnik kimliklerin inşası esnasında ‘öteki’ şeklinde tasvir edilenlere karşı tarihsel bir düşmanlık ve korku oluşturularak etnik grupların birbirleri hakkındaki mevcut algıları, geçmişteki bu kimliklendirmeden beslenir (Gülboy, 2014:21). Böylece öz kimliğini oluşturma sürecinde, düşman bir ‘öteki’den araç olarak faydalanılmaktadır. Sonuç olarak bu araçsallaştırma, etnik gruplar arasında çatışmalara da yol açabilmektedir. Kıbrıs’ta Türk ve Rum etnisiteleri arasında yaşanan tarihsel süreç de tam olarak bu duruma örnektir.

Bireyin etnisitesiyle tamamen doğru orantıda bulunan etnik kimlik kavramı ise bir inşa sürecini kapsamakla beraber bireyin ait olduğu toplumla, kişisel olarak taşıdığı kültürel ve sosyal özelliklerin birleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bireyin, toplumun genelinden ayrı olarak taşıdığı etnik kimlik, ulusu ve bireyi ayıran bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla ulus inşa sürecinde yıkıcı etkiye de sahip olabilen etnik kimlik, grup içi dayanışmayı

² Bu çalışmada ele alınan Rumlar ve Türkler arasında Kıbrıs’ta yaşanan çatışmaların etnik temelli olduğuna ilişkin analiz açısından “etno-sembolcü” yaklaşım, anlamlı bir açıklama çerçevesi sunabilir. Etno – sembolcü yaklaşım hakkında detaylı bilgi için bakınız: Özkırmı U. (2009). *Milliyetçilik Kuramları*. (3. Baskı). Ankara: Doğu-Batı; Smith A.D. (2009). *Ethno-symbolism and Nationalism*. New York: Routledge.

arttırır ve aynı etnisiteye sahip olan insanlar arasında ortaya çıkan güçlü bağı pekiştirir (Yanık, 2013:230). Birçok devleti yıkan veya kuran etnik kimlik bağlılığı, bireyde Fransız İhtilali'nden sonra iyice yer edinmiştir. Bu süreçte farklı etnik kimlikleri içinde barındıran imparatorluklar çökerken milliyetçilik temelinde çatışmalar ön plana çıkmıştır. Etnik kimlikler devletlerin sınırlarını zorlamaya başlamıştır (Özkırımlı, 2009:169). Kıbrıs'ta ise aynı etnisiteye sahip olmayan ve aynı paydada buluşamayan iki toplumun birbirini ötekileştirdiği görülmüştür. Özellikle ötekileştirme ve dışlayıcı rolü üstlenen Rum tarafı, etnik kimliğini baskın şekilde ortaya koymuş ve ayrılıkçı hareketi adada körüklemiştir. Sonuç olarak taraflar arasındaki etnik farklılıklar etnik çatışmalara dönüşmüş, Rum tarafında adanın tek hakimi olma fikri oluşmuştur (Hürsoy, 2013:32).

2. Kıbrıs'ta Türk ve Rum Etnik Kimliğinin Ortaya Çıkışı

Etnik açıdan birçok milleti içinde barındıran Kıbrıs'ta, Türk ve Rum etnisitesinin ortaya çıkışı eski zamanlara dayanmaktadır. Adanın farklı toplumlar arasında el değiştirmesi sebebiyle değişik etnik grupların yurt edindiği Kıbrıs'ın Rum etnisitesine ev sahipliği yapması milattan önce 14. yüzyıla dayanmaktadır. Miken uygarlığıyla beraber ilk kez Kıbrıs'a gelen Rumlar günümüze kadar Kıbrıs'a göçmeye devam etmiş ve adanın en büyük etnisitesini oluşturmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin fethinden önce adada az miktarda yaşayan Türkler de adanın etnik grupları arasında yer almaktaydı. Çatışmalardan ve ekonomik sebeplerden ötürü Kıbrıs'a göç eden Türkler adada azınlık olarak yaşamaktaydı. 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı fethetmesi ile Türk hâkimiyetine giren Kıbrıs'a ilk göçler II. Selim'in emriyle Anadolu'dan olmuştur. Adada nüfusun eşitlenmesi, Türk hâkimiyetinin güvenli ve sağlam temellere dayanması ve hâkimiyetin kalıcı olması için Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden farklı mesleklerden uzman aileler seçilerek Kıbrıs'a gönderilmiş ve böylece adada Türk etnisitesi ortaya çıkmıştır (Atasoy,2011:32).

2.1. Rum Etnisitesinin Ayırt Edici Yönleri

Adada yaşayan Rumlar çoğunlukla kendilerini Yunan kabul etmiş ve Yunan kültürünü benimsemişlerdir. Rumlar kendilerini, Eski Yunan'a veya Bizanslı Yunanlılara dayanan bir soyun devamı olarak kabul ettiğinden büyük bir etnik grubun parçası olarak değerlendirmektedir. Bizans'ın Ortodoks Hristiyanlığını din olarak, Yunancayı da resmi dil olarak kabul etmesi ve Kıbrıs halkına da benimsetmesi Kıbrıs Rumlarının kendilerini etnik açıdan Yunan olarak hissetmesinde atılan ilk adımlar olmuştur. Yunan edebiyatı, felsefesi ve düşünce sisteminin yüzyıllarca soydan soya aktarılması kimliğin canlı kalmasını sağlamıştır. (İsmail, 1998:4; Smith, 1994:54-55). Din ve dil konusunda başlayan diğer etnik gruplar üzerindeki asimilasyon gelenek ve göreneklerle de devam etmiştir. Gösteriş ve

eğlenceye daha düşkün olan Rumlar mimari ve eğlencede Türklerin önüne geçmiş ve daha fazla ön planda olmuşlardır. Dolayısıyla adada Rum etnik kimliğinin ortaya çıkması geniş bir zaman dilimi içerisinde olmuştur. Etnik olarak Türklerle birleşemeyen Kıbrıslı Rumlar, zamanla Türklerden iyice kopmuş ve dışlama yoluna gitmişlerdir. Türkleri adada hiçbir zaman yerli görmeyen Kıbrıslı Rumlar, Helenistik düşünceyi kendilerince benimsemiş zamanla adayı tamamen ele geçirme fikirleri oluşmuş ve bu düşünceye göre hareket etmişlerdir.

2.2. Türk Etnisitesinin Ayırt Edici Yönleri

Ortak birçok yönleri olmasına rağmen çeşitli farklılıkları olan Kıbrıslı Türkler ve Rumlar zamanla sosyal ve kültürel açıdan birbirlerinden ayrılmışlardır. Din olarak Müslümanlığı benimseyen ve dil olarak Osmanlı Türkçesi konuşan Kıbrıslı Türkler, Anadolu gelenek ve göreneklerine bağlı kalmış ve bu kültürel özelliklerini Kıbrıs'ta da korumuşlardır. Adada barış ve huzur içinde yaşamayı tercih eden Türkler, Anadolu'nun heterojen toplumsal yapısına da uygun olarak gayri Müslimlerle bir arada yaşamaya alışık olduğundan Rumların aksine etnik ayrımcılığı tercih etmemişlerdir. Aslında, adadaki Türklerin, Kıbrıslı Rumlarla dini ritüeller ve günlük giyim dışında pek farklılıkları olmamış aynı kültürel özellikleri paylaşmışlardır (Günalp, 2011:60).

3. Ada'da Etnik Çatışmaların Başlaması ve Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi ve zamanla gerileme aşamasına girmesi etnik isyanların başlamasında da önemli rol oynamıştır. Fetihlerin durmasıyla günden güne iyice güç kaybeden Osmanlı İmparatorluğu, hâkimiyeti altındaki etnik toplulukları elinde tutmakta zorluk çekmiş ve zamanla üzerlerindeki egemenliğini kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin adadaki Rumlara tanıdığı haklar zamanla yetersiz kalmış ve karşılığını bulmamıştır. Oysa, Kıbrıs'ta Osmanlı hakimiyetine kadar sürekli azınlık olarak kalıp diğer devletler tarafından önemsenmeyen Rumlar, Kıbrıs'ın Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle refaha kavuşmuş, dinlerini daha özgürce yaşamış ve aradıkları hakkaniyeti bulmuşlardır. Osmanlı Devleti; sürgün de olan başpiskoposun sürgün haline son vermiş, kilisenin başına getirmiş ve çeşitli imtiyazlar tanımıştır.(Savrun,2017:4). Ancak çeşitli imtiyazlar Kıbrıslı Rumları yine de memnun etmemiş ve Yunanistan'a bağlanma hedeflerini değiştirmemişlerdir. Özellikle 1789 Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesi etnik gruplarda da kendi devletini kurma aşkını körüklemiş ve Osmanlıya karşı isyanlar günden güne artmıştır. Birçok etnik grubu içinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından en çok etkilenen devletlerden biri olmuştur. Balkanlarda başlayan ayaklanmalar zamanla tüm Osmanlı topraklarını sarmış ve adada da 1970'lere kadar sürecek bir çatışma döneminin fitilini ateşlemiştir. Rumların adada önce Osmanlı Devleti sonra İngiliz hakimiyetine karşı başlattığı ve yüzyıllardır adada yaşayan Türkleri de hedef alan saldırıları tam da Smith'in etno-sembolik yaklaşımında da ifade ettiği gibi *toprağa*

dayalı milliyetçiliğin bir tezahürüdür. Bu tür bir milliyetçilikte etnik grup, önce yabancı idaresinin egemenliğini sona erdirmeyi amaçlamakta, devamında da yaşadığı topraklar üzerinde kendi egemenliğine dayalı bir devlet kurmayı hedeflemektedir (Smith, 1991: 82).

3.1 Yunanistan'ın Bağımsızlığından Adanın İngiltere Tarafından İlhakına Kadarki Süreç

1821'de Mora'da başlayan Yunan isyanını bastırmakta güçlük çeken Osmanlı Devleti bu isyanların yayılmasını engelleyememiştir. Osmanlı Devleti'nin adada yaşayan Rumların 1833 yılında Yunan vatandaşlığına geçmesine izin vermesi de adadaki Türk ve Rum kimliklerinin ayrışmasına yardımcı olmuştur. 1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethedip Bizans İmparatorluğu'nu yıkmasıyla beraber elindeki toprakları yitiren Rumlar, Bizans Devletini tekrar diriltilip İstanbul'u başkent yapma ve eski büyük Yunan Devletini kurma ülküsünü benimsemiş ve bu ülkeye "Megali İdea" adını vermişlerdir. Megali İdea ülküsünden vazgeçmeyen ve bu doğrultuda Türklere karşı katliamlar yapan Rumlar, Kıbrıs'ta etnik çatışmaların artmasında önemli rol oynamış ve adada barış ortamının günden güne bitmesine sebep olmuşlardır. Adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi anlamına gelen "Enosis" zamanla hem resmi olarak Yunanistan'ın politikası olmuş hem de adadaki Rumların bir talebi haline gelmiştir. Dolayısıyla Yunanistan, adada etnik çatışmaların başlamasına da öncülük etmiştir (Gülboy, 2014: 153-155). Yunan isyanının başlaması ve bağımsızlığın kazanılması Kıbrıslı Rumlara da güven vermiş ve bekledikleri sonun geldiğini düşünmüşlerdir. 1828-1829 Osmanlı – Rus Savaşı sonrasında Yunanistan'ın en başta özerklik almasına izin verilmiş, bu yol Londra Antlaşması ile 1830'da bağımsızlığa gitmiştir. Osmanlı'dan ilk ayrılan millet olarak tarihe geçen Yunanlılar bu olayı sevinçle karşılamış ve özgürlüklerine kavuştuklarını söylemişlerdir. Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra Kıbrıslı Rumlar, Enosis fikrine daha sıkı bağlanmış ve Yunanistan'ın da bu fikri benimsemesini sağlamışlardır. Etnik olarak ötekileştirmekten başka bir şey yapmayan Rum kesimi, Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra güçlerini arttırmış ve etnik çatışmaları üst düzeye taşımıştır. Kıbrıslı Rumların Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra adada etkin olmasına yol açan ikinci önemli gelişme 1877-1878 Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaştır. Osmanlı Devleti'nin Rus İmparatorluğu ile bu savaşı yapması ve bu harpten mağlup çıkmasından sonra dayatılan şartları kabul etmek zorunda bırakılması, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ın bağımsızlığına açtığı yol olmuştur. 93 Harbi olarak da bilinen bu savaştan galip çıkamayacağını anlayan Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı İngilizlere kiralamıştır. Mülkü Osmanlı'da kalmak ve belirli bir karşılık almak şartıyla İngilizlere verilen Kıbrıs'ta Rumlar için de farklı hayaller ve amaçlar doğmuştur. Kıbrıs'ın İngilizlere kiralanmasıyla Adada Türklere yapılan zulmün şiddeti artmaya devam

etmiş, Türk halkının Adadan çıkması için çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Her görüşmede İngiltere'ye Kıbrıs konusunu açıp Kıbrıs üstünde mutlak hâkimiyet isteyen Yunanistan, İngiltere ile anlaşmak ve Kıbrıs'ı almak istemiştir. Adada yaşayan Rumlar ile sürekli görüşme halinde bulunan Yunanistan, Rumların Enosis hedeflerinden vazgeçmesini istememiş ve bu doğrultuda çalışmıştır. İngilizlerin Rumları desteklemesi ve çeşitli takviyeleri sonucu ilk etnik çatışmalar başlamış ve Türklerin Kıbrıs' tan gönderilmesi istenmiştir. Kıbrıs'ta dil, din, birlik vb. gibi hiçbir ortak payda da buluşamayan ve bunun sonucunda birbirlerini dışlayan iki kesim çatışmaya başlamıştır. Kıbrıslı Rumların Yunanistan'a ilhak sürecinde en büyük sorun olarak gördüğü Kıbrıslı Türklere nefret ve kin yerleştirmesi çocuklu yaşlara kadar düşmüş ve okullardan itibaren Türk nefreti küçük nesillere yerleştirilmeye başlanmıştır (Savrun, 2017:11).

Türklere Adada günden güne büyüyen şiddet ve nefret, Türklerin Adadan göç etmesine sebep olmuş ve Kıbrıs'ta Türk nüfusunun azalmasına sebep olmuştur. İngiliz ve Rumların, Türklere uyguladığı politika ve ayrımcılıklar yüzünden Türk nüfusu Kıbrıs'ta zamanla azalmış ve ortaya şu sonuç çıkmıştır: 93 harbinden sadece 3 yıl sonra 1881 yılında yapılan nüfus sayımına göre Türk nüfusu 45.458 iken, Rum nüfusu ise 137.631'dir (Atasoy, 2011:35). Camilerde, kahvelerde, işyerlerinde saldırıya uğrayan Türkler bu olayları protesto etmiş ancak beklediği karşılığı İngiliz yönetiminden alamamışlardır. Adada can güvenliğini iyice kaybeden Türk etnisitesi de zamanla saldırılara karşı kendini savunmak için aynı şekilde karşılık vermiş ve adada etnik çatışmaların da ateşi iyice körüklenmiştir. Bu dönemde bir ölçüde Jön Türk akımından da etkilenen Türk etnisitesi, adada artan Rum milliyetçiliğine karşı bir tepkisel milliyetçilik geliştirmiştir. (Gülboy, 2014:156) Birbirinden farklı, uzun yıllardır beraber yaşamasına rağmen bir olmayı kabul etmeyip bölünen, ortak bir ulus yaratmaktansa kendi uluslarının peşinde koşan iki etnisite için artık çatışmaktan başka yol kalmamıştır. Kıbrıs'ı ilk günden beri ilhak etmek için çalışmalar yapan ve bu yönde ilerleyen İngiltere ise Kıbrıs'taki Türk nüfusunu eritip Rumların zulümlerine ses çıkarmamış ve kendi ulusal çıkarını gerçekleştirmenin yolunu açmıştır. Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya ile beraber savaşa girmesini fırsat bilerek uzun zamandır beklediği kozu eline alan İngiltere 1914'de bir oldu bittiyle Kıbrıs'ı ilhak etmiştir.

3.2 İngiltere'nin İlhakından Kıbrıs Devleti'nin Kurulmasına Kadarki Süreç

Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere karşısında savaşa girmesi İngilizler için bulunmaz fırsat olmuştur ve Kıbrıs ilhak edilmiştir. Osmanlı Devletinin birçok cephede savaşması ve isyanlar ile mücadele etmesi Kıbrıs meselesinin geri planda kalmasına sebep olmuştur. İngiltere'nin adayı ilhak etmesi, Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan için ise büyük umut olmuştur. Her ne kadar İngiltere ilhak etse bile bir gün Yunanistan'a katılacaklarını düşünen Kıbrıslı Rumlar, Osmanlı Devleti'nin savaşta olmasını da fırsat bilerek Kıbrıs'ta

şiddet eylemlerini iyice arttırmıştır. İngiltere'nin olaylara çok az müdahale etmesi Rumları iyice örgütlemiştir. Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkması Kıbrıslı Türklerin moralinin bozulmasına sebep olsa da, Kurtuluş Savaşı'nda verilen mücadele ve kazanılan savaş ümitlerin yeşermesine sebep olmuştur. İngiltere ile Enosis için görüşmelere devam eden Yunanistan, heyet göndermelere devam etmiş ve görüşmelerini sıklaştırmıştır. Görevi dışında olmasına rağmen etnik çatışmayı devam ettiren ve siyasi olaylara müdahale eden Rum kilisesi, Enosis için konsey oluşturmıştır (İsmail,1998:10). Lozan görüşmelerinde önemli bir yer teşkil eden Kıbrıs konusu, antlaşma ile garanti altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, İngiliz ilhakını hukuken ve resmi olarak tanımıştır. Antlaşma gereği Kıbrıslı Türklere seçme hakkı tanınmıştır. İngiliz vatandaşlığına geçmekte özgür olan Türkler, bu seçeneği tercih etmemiş hızlıca Türkiye'ye göçler başlamıştır. Adadaki etnik çatışmalar devam ederken Türklerin malları yağmalanmış, görevdeki Türkler açığa alınmış ve sinsî planlar yapılmıştır (Atasoy,2011:35).

18.yy'dan beri devam eden Enosis planı sürekli İngiliz yetkililerine iletmeye devam etmiştir. Sürekli İngiltere'den ret alan ancak hiçbir zaman bu planlarından vazgeçmeyen Rumlar amaçlarını şiddet yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. İngiliz vali konağını yakan Rumlar, Türklerden sonra İngilizlere karşı de şiddeti tırmandırmıştır. 7 kişinin öldüğü, çok sayıda insanın yaralandığı bu olay sonucunda İngiltere olaya oldukça sert bir tepki vermiş, elebaşlarını cezalandırmış ve birçok insanı sürgün etmiştir. Ancak olaylara katılmamakla beraber karşısında duran Kıbrıslı Türkler de etnik ayrımcılığa uğramış sadece etnik farklılıklarından ötürü cezalandırılmış ve tüm yasaklamalara uymak zorunda kalmışlardır (İsmail, 1998:21). 1950 yılına gelindiğinde ise Enosis sesleri çıkmaya devam etmiş ve planlamalar yapılmıştır. Makarios, Kıbrıslı Rumlar üzerinde yaptığı oylamayla %96 evet almış ve olayları farklı boyuta taşımakta ilk adımı atmıştır. Bununla da yetinmeyen Rumlar olayı Birleşmiş Milletler'e taşımış ve *self-determinasyon* (*kendi kaderini tayin*) haklarını kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. Birleşmiş Milletler'den istedikleri desteği alamayan Rumlar mücadeleyi silahlı eylemle sürdürmeye devam etmiştir. Daha sonraki aşamada Enosisi terör boyutuna taşıyan Makarios, görüşmelerin ardından Yunanistan'a gitmiş ve EOKA görüşmelerine başlamıştır. Kıbrıs'ta Türkleri soykırıma maruz bırakıp, adadaki Türk etnisitesini tamamen yok etmek isteyen EOKA 1955 yılında kurulmuştur. Tamamen Yunanistan'ın desteğiyle kurulan ve insanlık dışı faaliyet yürüten EOKA, Kıbrıs'ta ilk eylemini 1955 yılında gerçekleştirmiştir. Makarios'un emri ile çeşitli katliamlar yapan EOKA faaliyetlerine hız vermiş ve şiddetini arttırmıştır. Kendini savunmak ve bu katliamları önlemek için Türk toplumu da EOKA'ya karşı "Türk Mukavemet Teşkilatı" (TMT)'yi kurmuştur. Böylece, Kıbrıs'ta etnik çatışma dönülemez bir aşamaya girmiştir. Makarios'un, EOKA'nın siyasi lideri

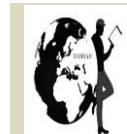

olduğunu anlayan İngiltere, Makarios'u sürgüne yollamış ve Türkiye ve Yunanistan ile adada siyasi çözüme ilişkin olarak masaya oturmuştur (Kodal, 2013:773).

3.3. Kıbrıs'ın Bağımsızlığından 1974 Barış Harekâtına Kadarki Süreç

İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta yeterli üstünlüğü kuramaması, etnik çatışmaları durduramaması, Türklere yönelik yapılan katliamlara yıldırıcı cezaları vermemesi Kıbrıs için farklı çözümler aranmasına yol açmıştır. Türklerin can ve mal güvenliğinin kalmaması, Rumların Enosis hedeflerinden vazgeçmemesi, Adada yaşanan etnik çatışmaların artması üzerine İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı görüşmeye çağırıştır. Çatışmaların başladığı günden itibaren Rum etnik topluluğuyla bir arada yaşanamayacağını fark ederek taksim düşüncesini açık açık beyan eden Türkler, etnik çatışmaların artmasından sonra bu düşüncesini İngiltere'ye benimsetmiştir. Nitekim, 1959 Londra ve Zürih antlaşmaları ile iki etnik toplumlu tek devlet modeli ortaya çıkmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması Türkler için umut ve mutluluk vaat etmiştir. Rumlar ise Enosis hedeflerinden vazgeçmemiş Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk gününden itibaren bu düşüncelerini devam ettirmişlerdir. Türkleri hala adada azınlık olarak gören ve Kıbrıs'ta devlet üzerinde bir hakları olmadığını iddia eden Rumlar, Türkleri ötekileştirmeye, dışlamaya ve yıldırmaya devam etmişlerdir. Böyle bir şiddet ortamında sağlam temellere dayanamayan Kıbrıs Cumhuriyeti, Türklerin haklarını koruyamamış, anayasal haklarını elinden almış bu neticede yıkılma süreci kurulduğu gibi başlamıştır (Bayıllıoğlu, 2012:45). Kıbrıs Cumhuriyeti'ni mevcut yapısıyla hiçbir zaman kabul etmeyen Rumlar, bu sefer Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmak ve Enosis hedeflerini gerçekleştirmek için "Akritas Planını" devreye sokmuşlardır. Türklerin azınlık olmasına rağmen fazla hak elde ettiklerini düşünen ve yine planı etnik sebebe bağlayan Rumlar, Kıbrıs'ı tekrar kana bulamaya hazırlanmışlardır. Bu sağlıklı ortamda yeşeren Kıbrıs Cumhuriyeti, 1963 yılına gelindiğinde tekrar etnik çatışmalarla sarsılmış ve EOKA terör eylemlerine tekrardan başlamıştır. 1963 yılına gelinceye dek birçok Türk'e ait iş yeri, cami, okul, ev ve köylere saldıran EOKA olayları bu yıllarda artmış ve olaylar Türk etnisitesine karşı tekrar soykırıma dönüşmüştür. Saldırıya geçmesinin ardından 103 Türk köyünü yakan, Türkleri göçe zorlayan ve 500'den fazla insanı soykırıma uğratan EOKA, sırf Türk ve Müslüman olduğu için Türklerin katili olmuştur. EOKA'nın saldırılarına karşı kendilerini korumak ve Türk toplumunun yaşadığı yerlerde güvenliği sağlamak amacıyla kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı, EOKA'nın bu saldırılarına karşı halkı teşkilatlandırmış, güvende kalmaları için güvenli yer tahsis etmiş ve Rum mezalimine karşı mücadele etmiştir. Dolayısıyla bir tarafta adada şiddete dayalı olarak Rum kimliğini baskın ulus olarak hakim kılmaya çalışan bir topluluk ile diğer tarafta 400 yıla yakındır adada var olan Türk etnik kimliğinin varlığını şiddetle asimilasyona karşı korumak için mücadele eden bir topluluğun çatışması

olgusu söz konusudur. Bu süreçte tarihe kara bir leke olarak geçen ve olayları farklı boyutlara taşıyan Kanlı Noel katliamı her şeyin değişmesine sebep olmuştur. Lefkoşa'da ışığı açık her eve saldıran, lise ve cami olmak üzere her yere saldıran ve sokaktaki Türklerin üzerine mermiler yağdıran Rumlar, Noel Bayramını Türk katliamı ile kutlamışlardır. Genç, yaşlı, çoluk, çocuk demeden etnik ayrımcılığa tabii tutulan ve sadece Türk olduğu için soykırıma uğrayan onca insan olayları protesto etmiştir. Sadece iki günde 200'den fazla Türk hayatını kaybederken 500'den fazla kişi de yaralanmıştır. Bu olayların ardından eli silah tutan Kıbrıslı Türkler asker olmak için sıraya girmiş, sokaklara barikat kurmuş ve açılan yaraları beraber sarmışlardır.

Türkleri Kıbrıs'ı kuran uluslararası anlaşmalara ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu Anayasası'na rağmen meclise almayan ve kendi çıkarlarına uygun kararlar alan Rum yönetimi, yasa dışı ordu kurmuş, Türklerin görev yapmasını engellemiş ve adanın tek kurucu etnik toplumuymuş gibi davranmaya başlamıştır (İsmail,1998:86). EOKA'nın darbe yapması ve başa kendi liderlerini getirmesi üzerine Türkiye, Kıbrıslı Türklerin can ve mal güvenliğinin kalmadığına kanaat getirerek ve 1960 Lefkoşe Antlaşması'nın verdiği garantörlükten doğan haklarını kullanarak adaya askeri harekât düzenleme kararı almıştır.

3.4. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Kadarki Süreç

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkler, kazanılan hakları istedikleri gibi kullanamamış, EOKA'nın eylemlerinden sonra bazı Anayasal haklarından da vazgeçmek zorunda kalmıştır. 1571'den beri beraber yaşamalarına rağmen aralarındaki çatışmaları bitiremeyen Kıbrıslılar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra da düşmanlıklarını bitirememiş, çatışmaya devam etmişlerdir. Kıbrıs'ta EOKA darbesinin gerçekleşmesinden sonra etnik soykırımın artmasından korkan Türkiye, diğer garantör ülke İngiltere'ye gidip adaya müdahale etme teklifinde bulunmuştur. İngiltere'nin teklifi kabul etmemesi üzerine Kıbrıslı Türkleri ölüme terk etmemeyi kendine şart koşan Türkiye, uluslararası hukuk ve antlaşmalardan doğan haklarını kullanarak 20 Temmuz 1974'de "Kıbrıs Barış Harekâtını" düzenlemiştir. Uzun yıllardan beri Kıbrıs'ta devam eden etnik ayrımcılığa dayanamayıp askeri harekât düzenleyen Türkiye, sosyal ve kültürel bağları bulunan ve tarihi bir miras olarak gördüğü soydaşlarının canını ve malını güvenceye almış ve Kıbrıs'ta ilk günden itibaren adada barışın tesisi için hareket etmiştir.

Ancak Adaya barış için gelen Türkler, Rumlardan aynı karşılığı almamış ve yine etnik çatışma boy göstermiştir. İki taraf etnik çatışmayı durdurmak için ateşkes ilan etmiş ve Cenevre görüşmelerine başlamışlardır. Yapılan iki görüşmenin sonucuna göre iki özerk devlet kurulması kabul edilmiştir.

Adada ateşkes olması, askerlerin bölgeden çekilmesi ve kanın durması kabul edilmesine rağmen Rumlar yine saldırıya geçmiştir. Savunmasız köyleri basıp katliamlar yapan ve Türk askerine karşı saldırıya geçen Rumlar bir savaşın daha ateşini fitillemiştir. Yapılan görüşmelerin sonuçsuz kalacağını anlayan Türkiye, 14 Ağustos 1974’de ikinci harekâtı düzenlemiştir. Şiddet ortamındaki Kıbrıs’a barışı getirmek için mücadele eden Türkiye, tekrar barışın tahsisi için uğraşmış, etnik çatışmanın bitmesi için görüşmeler yapmaya devam etmiştir. Yapılan görüşmelerin sürekli sonuçsuz kalması ve tam olarak etnik çatışmaların bitmemesi ve Türklerin hala tam güvenliğinin sağlanamaması üzerine Kıbrıslı Türkler, 13 Şubat 1975 “Kıbrıs Türk Federe Devletini” kurmuştur. Adada etnik çatışmalar dursa da etnik çatışmaların ortaya çıkardığı durum sonucunda Rumların Enosis hayalinden vazgeçmediği anlaşıldığından Kıbrıs’ta Rum ve Türk toplumlarının aynı devlet çatısı altında bir arada yaşamasının mümkün olmadığı görülmüştür. Rumlar, Kıbrıs’ta sürekli silahlanmış, Türkiye’yi uluslararası mahkemeler önünde dava etmiş ve böylece Adada Türkleri istemediklerini her seferinde göstermişlerdir (Güler,2004:110). 8 sene boyunca sürekli yapılan görüşmeler hiçbir zaman sonuç vermemiş ve birlik sağlanamamıştır. Öte yandan tamamen uluslararası antlaşmalardan sağladığı hakları kullanarak hukuki çözüm yoluna gitmeye çalışan Türkiye ve adadaki Türk toplumu ise tek devlet çatısı altında yaşanamayacağına kanaat getirince federe devleti feshedip adada bağımsız bir devlet kurma hakkının temelini oluşturan self – determinasyon hakkını kullanarak kendi devletini kurma kararı almıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Türkleri, 15 Kasım 1983’de “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini” kurmuşlardır.

Sonuç

Kıbrıs’ın tarih boyunca farklı toplumlar arasında el değiştirmesi ve her el değiştirmenin ardından adada yeni bir etnik grubun varlık göstermesinin Ada tarihi için olumsuz bir sonuç doğurduğu söylenebilir. Adada toplumların bir arada yaşayamayıp sürekli çatışma halinde olduğu yakın döneme kadar görülmektedir. Etnik kimliğin adada ayrılmayı körüklediği ve bir ulus bilincinin olmayışının doğurduğu sonuçlarla ulusçuluk akımının büyük devletler üzerinden adadaki çatışmayı körüklediği anlaşılmıştır. Kıbrıs adasında tek bir devlet içinde ve aynı topraklar üzerinde ortak bir dil, ortak bir din gibi bütünleştirici değerlere sahip olamayan iki etnik topluluğun birbirlerini ötekileştirdiği ve dışladığı gözlemlenmiştir. Bunun sonucunda adada uzun yıllara yayılan etnik çatışmaların yaşandığı bir süreç yaşanmıştır. Bireyin aidiyet duymadığı bir devleti ve iç içe yaşadığı diğer etnik grubu kabul etmemesi sonucunda ortaya çıkan etnik çatışmalar için Kıbrıs önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kıbrıs’ta da görüldüğü üzere beraber yaşasalar bile etnik kimliğin belirleyicisi olan değerlere karşılıklı saygı göstermeyen ve kendini hakim ulus olarak gören etnik grupla diğer etnik grup arasında çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurucu unsuru olan Rum ve Türk etnik topluluklarının aynı devlet çatısı altında bir arada yaşama imkanının kalmadığı noktada,

Türk kurucu etnisitesinin self – determinasyon hakkına dayanarak kendi devletini kurma hakkının olduğu aşikardır.

Kaynakça

- Akdemir, E. (2013). *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Atasoy, A. (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 29-62.
- Bayıllıoğlu, U. (2012). Bazı Yunan Mahkeme Kararları Işığında Kıbrıs Sorununa İlişkin Düşünceler. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 1 (9), 43-67.
- Gülboy, G. P. E. (2014). *Çatışma Yönetiminde Ortaklıkçı Model: 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Örneği*. (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> veri tabanından erişildi (Tez No. 369065).
- Günalp, Ö. (2011). Kıbrıs Sorunu Paradoksunda Görsel Kültür Ortaklığı ve İki Toplum. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 50-69
- Hutchinson, J. & Smith D. A. (1994). *Nationalism*, New York: Oxford University Press.
- Hürsoy, S. (2013, Mart). Eleştirel Kuram Perspektifinden Kıbrıs Sorunu. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (48), 23-41.
- İsmail, S. (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Kakışım, C. (2016). *Sınıf, Etnisite ve Kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kodal, T. (2013). Kıbrıs Sorununun Çözümü Konusunda Bilinmeyen Bir Kaynak: Prof. Dr. Nihat Erim'in Başbakan Adnan Menderes'e Sunmuş Olduğu Rapor. *Belgi Dergisi*, (6), 771-801.
- Mill, J. S. (1996). Nationality (1861). S. Woolf, (Ed.) *Nationalism in Europe, 1815 to Present*, (s. 40-47) içinde. London: Routledge.
- Özkırımlı U. (2009). *Milliyetçilik Kuramları*. (3. Baskı). Ankara: Doğu-Batı.
- Savrun, E. (2017). 1571 Türk Yönetiminden, 1878-1925 İngiliz Taç Kolonisi' Ne; Kıbrıs Üzerinde Enosis Faaliyetleri Ve İngiliz Stratejisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 3 (1), 1-20.
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*, London: Penguin Books.
- Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (Bahadır S.Ş. Çev.), İstanbul:İletişim Yayınları.
- Wallerstein, I. (2005). *Yeni Bir Sosyal Bilim İçin*. (E.Abadoğlu, Çev.) İstanbul: Aram Yayıncılık.

Vatandaş, C. (2010). *Ulusal Kimlik: Türk Ulusçuluğunun Doğuşu*. İstanbul: Açılım Kitap.

Yanık, C. (2016). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (20), 225-237.

